Leertrajectbegeleiding en Onderwijs op maat

De student als persoon, als lerende en als beginnende leraar

Een steeds grotere en meer heterogene groep studenten begint aan de Lerarenopleiding Lager Onderwijs van de Karel de Grote-Hogeschool. Vooral de verschillen in voorkennis en leervaardigheden van de studenten vallen op. In 2008 startte het project Onderwijs op maat, waarmee we inspelen op deze verschillen. We zetten sterk in op oriëntatie, differentiatie en individuele keuze van de studenten. Dat levert op. De slaagkansen voor basisvakken stijgen en het studierendement in het eerste jaar volgt dezelfde trend.

De nieuwe leertrajectbegeleiding is een kers op de taart van het ontwikkelingsproject 'Onderwijs op maat'. In september 2011 gingen de studenten van het eerste jaar voor het eerst aan de slag met een 'Groeiboek'. Dat kwam in de plaats van de cursusachtige gids bij de leertrajectbegeleiding die tot dan toe elk jaar werd bijgestuurd. Het nieuwe werkboek markeert de overstap van een leertrajectbegeleiding die op competenties is gericht naar een begeleiding vanuit talenten van de student als persoon, lerende en beginnend professioneel leraar. In deze bijdrage schetsen we de veranderingen in de opleiding sinds het project startte in 2008.

AUTEUR(S)

Geert Speltincx & Dirk Vander Beken,

Karel de Grote-Hogeschool, Antwerpen

Meer studenten, andere studenten

Steeds meer studenten krijgen toegang tot het hoger onderwijs. De groep studenten die rechtstreeks doorstroomt uit het secundair onderwijs wordt heterogener (Elchardus, Huyge, Kavadias, Siongers & Vangoidsenhoven, 2009), terwijl ook de groep van de zogenaamde zij-instromers aanzienlijk toeneemt. Zij-instromers zijn studenten die niet rechtstreeks uit het secundair onderwijs komen. Ze behaalden bijvoorbeeld al een ander diploma hoger onderwijs of kunnen heel wat werkervaring voorleggen bij de start van de opleiding.
De instroom in het hoger onderwijs wordt met andere woorden groter en diverser, terwijl de verwachtingen voor hen die afstuderen hoog blijven of zelfs hoger geworden zijn. De kloof tussen de reëel behaalde competenties op het einde van het secundair onderwijs en de verwachtingen aan de start van het hoger onderwijs lijkt groter te worden. De vraag wordt terecht gesteld of de beschikbare tijd wel voldoende is om de nodige eindkwalificaties te halen. Tegelijkertijd wordt van een lerarenopleiding niet verwacht dat ze de leerstof die behoort tot de eindtermen lager of secundair onderwijs zomaar herhaalt.

Onderwijs op maat

De veranderende instroom en de lage slaagcijfers in het eerste jaar van de lerarenopleiding, maar ook de voelbare gevolgen van het flexibiliseringsdecreet en de aanbevelingen van de visitatiecommissie geven aanleiding tot het herdenken van de opleiding. Het flexibiliseringsdecreet, dat in 2004 door de Vlaamse overheid werd goedgekeurd, is een verdere stap in de hervorming van het hoger onderwijs zoals overeengekomen in de Verklaring van Bologna. De Bolognaverklaring leidde tot een onderwijssysteem met 2 cycli (bachelor-master), de implementatie van een kwaliteitszorgsysteem (accreditatie) en de invoering van een creditsysteem. Het flexibiliseringsdecreet wil ook mogelijkheden creëren voor mobiliteit (internationalisering), levenslang leren en differentiëring binnen het onderwijs (VLOR, 2007). De aanbevelingen van de visitatiecommissie sluiten hierop aan. De opleiding moet meer flexibel omgaan met de verschillende noden van instromende, doorstromende en uitstromende studenten. Het expliciteren van goed uitgekiende individuele trajecten voor gekende en te voorziene studentprofielen dringt zich op (VLHORA, 2007).

In academiejaar 2007-2008 gaat in de lerarenopleidingen van Karel de Grote-Hogeschool het project 'Onderwijs op maat' van start. 'Onderwijs op maat' wil optimaal inspelen op de diversiteit van de in-, door- en uitstromende studentenpopulatie en de studievoortgang van elke student maximaal stimuleren. Door rekening te houden met de verschillen tussen studenten en het opleidingsaanbod daarop af te stemmen, worden de slaagkansen verhoogd. Op het pad van instroom tot uitstroom rekenen we steeds meer op de zelfsturing van de student. Leertrajectbegeleiding

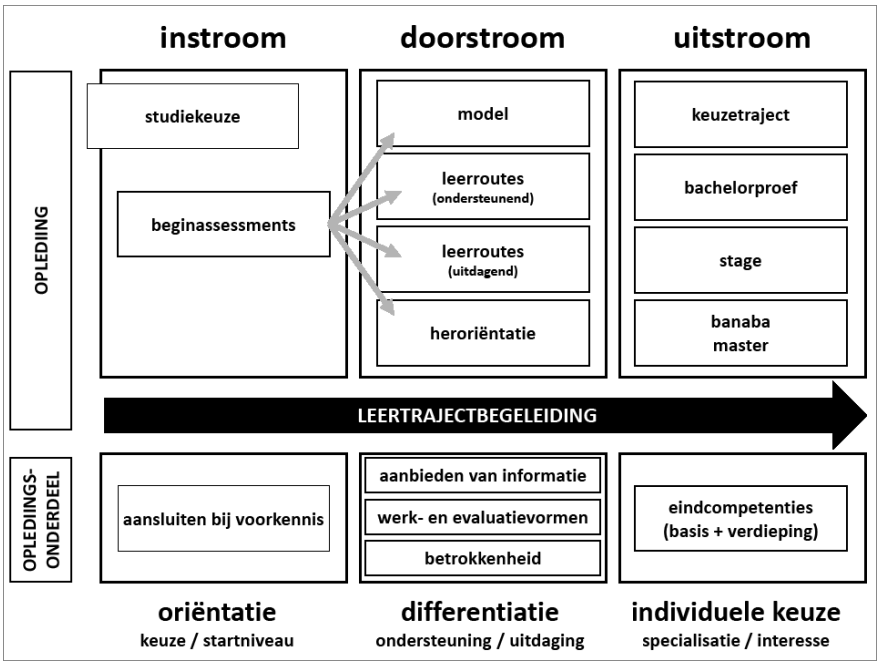

Figuur 1. Kader Onderwijs op maat

ondersteunt de student bij het maken van weloverwogen keuzes (zie figuur 1).

In de volgende paragrafen schetsen we achtereenvolgens wat we verstaan onder oriëntatie, differentiatie, individuele keuze en de mogelijkheden tot onderwijs op maat binnen een opleidingsonderdeel. Na dit meer theoretische overzicht bekijken we op welke manier het project *Onderwijs op maat* effectief het verschil heeft gemaakt.

Instroom (oriëntatie)

Oriëntatie staat centraal in de instroomfase. Het gaat dan in de eerste plaats om de oriëntatie op de juiste studierichting en het verwachte startniveau. De instroomfase start wanneer de student begint met zijn studiekeuzeproces en gaat in het eerste studietraject over in de doorstroomfase. Instroom-, doorstroom- en uitstroomfase zijn niet 1 op 1 gekoppeld aan jaar 1, 2 en 3 van het modeltraject (zie figuur 2).

Onderwijs op maat begint bij het kiezen van een opleiding op maat. De student maakt een bewuste studiekeuze in een dynamisch keuzeproces (Lacante, Van Esbroeck & De Vos, 2008; Lacante, De Metsenaere, Lens, Van Esbroeck, De Jaeger, De Coninck, Gressens, Wenselaer & Santy, 2001). Bij het maken van een studiekeuze is het belangrijk dat de verwachtingen van de opleiding duidelijk zijn (Ruis, 2007). De start- en eindcompetenties moeten transparant zijn en de opleidingen moeten ze communiceren naar de studenten en het secundair onderwijs. Enkel op deze manier kunnen studenten een weloverwogen keuze maken.

Het meten van het startniveau van studenten sluit aan bij de oriëntatiegedachte. Op basis van beginassessments (Gijbels & Speltincx, 2011; Venstermans, 2010) of assessments vroeg in het academiejaar krijgt de student advies. De student kiest een specifiek studietraject, mogelijk aangevuld met leerroutes (remediërend of extra uitdagend). De inschatting van het startniveau is een spiegel voor studenten. Wanneer hieruit blijkt dat het studiekeuzeproces te oppervlakkig verlopen is of de kloof met de verwachte startcompetenties te groot is, kan een snelle heroriëntatie – na het informeren over alternatieven – een goede keuze blijken. Beginassessments vormen de basis voor een gedifferentieerd aanbod in de doorstroomfase, een aanbod op het niveau van elke student.

Doorstroom (differentiatie)

Differentiatie is de centrale pijler tijdens de doorstroomfase. We spreken hier van differentiatie op opleidingsniveau. Een student kan naast het modeltraject of als vervanging van specifieke opleidingsonderdelen een aantal extra ondersteunende of uitdagende leerroutes opnemen. Dat wil niet zeggen dat je niet kan differentiëren in de klas (zie Onderwijs op maat in een opleidingsonderdeel).

Elke student wordt uitgedaagd op het eigen niveau. Onderwijs op maat sluit aan bij het startniveau van de student, zonder de verwachte startcompetenties vanuit de opleiding uit het oog te verliezen (Spooren, 2010; Combs, Gibson, Hays, Saly & Wendt, 2008). We maken een onderscheid tussen het eigen onderwijsaanbod en het faciliteren van een extern aanbod om het verwachte startniveau te bereiken. Zo wordt de leerstof die duidelijk tot de eindtermen secundair onderwijs behoort,

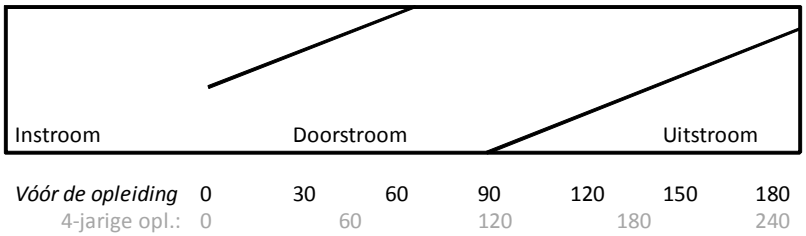

Figuur 2. Behaalde studiepunten in instroom-, doorstroom- en uitstroomfase in een opleiding

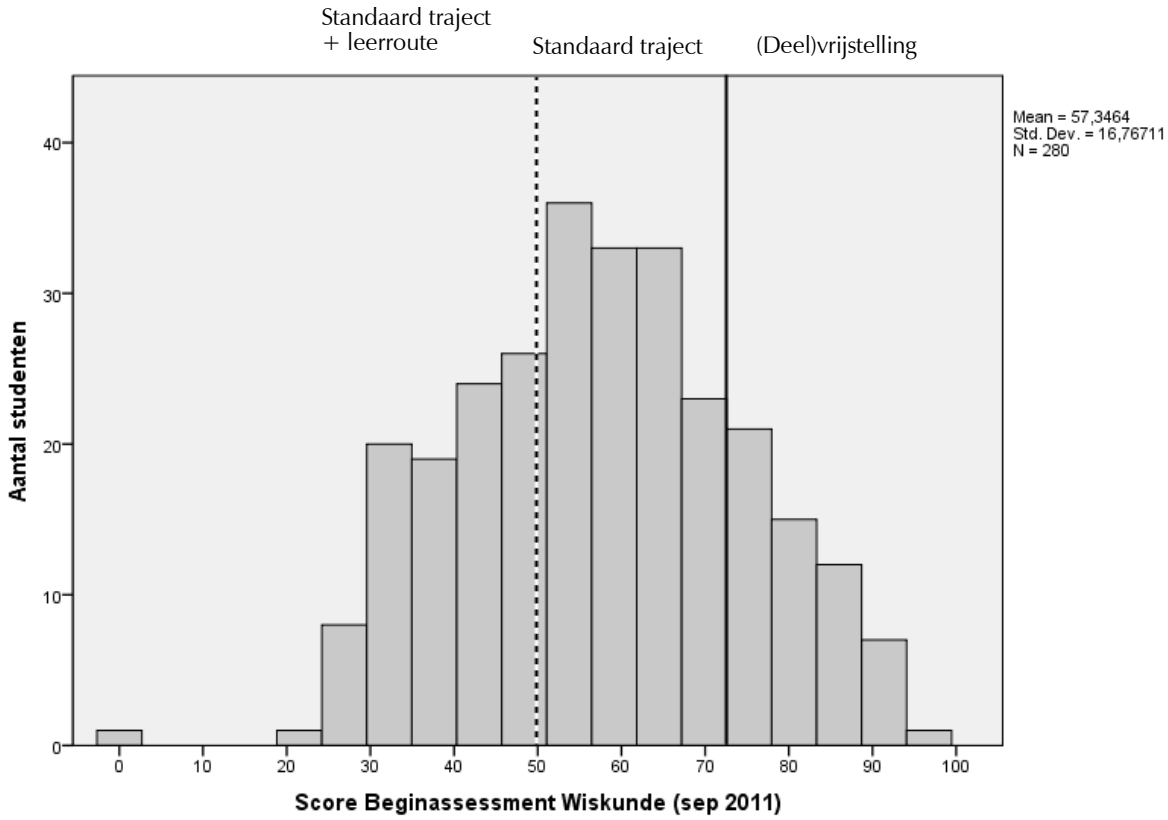

Figuur 3. Verdeling van de scores op het beginassessment wiskunde (niveau studenten bij de start van het eerste jaar, september 2011)

in optionele leerroutes aangeboden. Studenten die op het beginassessment onder een vooraf bepaald niveau zitten, worden geadviseerd om zich in te schrijven voor een leerroute. Laten we dit uitleggen aan de hand van het beginassessment wiskunde, dat wordt afgenomen bij alle eerstejaarsstudenten bij de start van het academiejaar. De scores op het beginassessment wiskunde zijn normaal verdeeld (zie figuur 3). Studenten die op het beginassessment wiskunde minder dan 50% halen, worden geadviseerd om bovenop het standaardtraject ook
de leerroute te volgen. Studenten die meer dan 75% halen, krijgen een 'vrijstelling' voor het vak wiskunde. Ze scoren reeds voldoende, mogen als ze willen de lessen nog bijwonen en kunnen hun score nog verbeteren op het examen in januari of juni.

Een complexe hoeveelheid factoren beïnvloedt het leerproces van de student en we zien het als onze taak om elke student maximale kansen geven.

De leerroutes worden dikwijls op de campus zelf gegeven, maar niet door de docenten van de lerarenopleiding. Centra voor volwassenonderwijs (CVO's), derdejaarsstudenten (tutors) en gepensioneerde leraren verzorgen de leerroutes. Voor wiskunde en Frans maakt bijna de helft van de geadviseerde studenten gebruik van de leerroutes (Mertens, 2011).

Toch blijft studiesucces voor een individuele student moeilijk te voorspellen (Belleman, 2011). Een complexe hoeveelheid factoren beïnvloedt het leerproces van de student (Goovaerts, 2011; Tinto, 1993) en we zien het als onze taak om elke student maximale kansen geven. Dat impliceert ook verantwoordelijkheid van de student, hoge verwachtingen ten aanzien van de student en duidelijke grenzen aan de ondersteuning vanuit de opleiding.

Uitstroom (individuele keuze)

Individuele keuze staat centraal in de uitstroomfase. De uitstroomfase start wanneer de student zichzelf kan specialiseren aan de hand van specifieke keuzes (bv. keuzevakken, afstudeerrichting, inhoudelijke keuzes binnen stage of bachelorproef, differentiatie naar interesse binnen opleidingsonderdelen). De doorstroomfase kan uiteraard voor een zekere tijd parallel lopen met instroom- of uitstroomfase.
Via het aanbieden van keuzetrajecten, internationaliseringstrajecten, de bachelorproef, stage of de mogelijkheid om vervroegd vakken uit bachelor-na-bachelor of het schakeltraject naar een master op te nemen, kiest de student volgens interesse. De student profileert zich binnen bepaalde thema's en krijgt op deze manier de kans om zich te specialiseren, wat een sterke betrokkenheid creëert. De aandacht gaat hierbij naar de meerwaarde voor het werkveld en de aansluiting met werkveld of een vervolgtraject (bachelor na bachelor / schakeltraject master).

Door de sterke aansluiting met het werkveld verruimt de student zijn blik op de maatschappij. We vormen kritische volwassenen die op ethische wijze verantwoordelijkheid opnemen in de samenleving. Ze zijn veranderingsbekwaam, ondernemend en positief kritisch ingesteld. Ze hebben de attitude tot levenslang leren.

Onderwijs op maat in een opleidingsonderdeel

Net zoals de principes van Onderwijs op maat gelden voor de opleiding, zijn ze ook toepasbaar op opleidingsonderdelen zelf (CAST, 2011; SIHO, 2011). Je bereikt nooit alle studenten op dezelfde manier. Door te variëren en te differentiëren creëren we een meer universeel aanbod, waarbij elke variatie meer op maat is van een andere student. Drie principes zijn hier richtinggevend:

- Differentiatie in het aanbieden van informatie
- Differentiatie in werkvormen en evaluatievormen
- Verschillende manieren van betrokkenheid creëren .

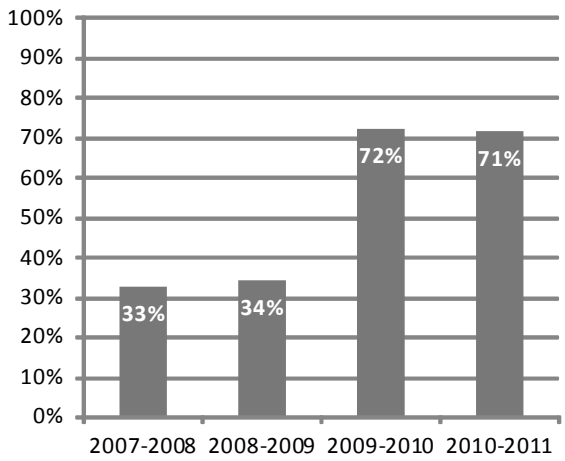

Figuur 4. Percentage geslaagde studenten voor 'wiskunde algemeen' in het eerste jaar van de Lerarenopleiding Lager Onderwijs.

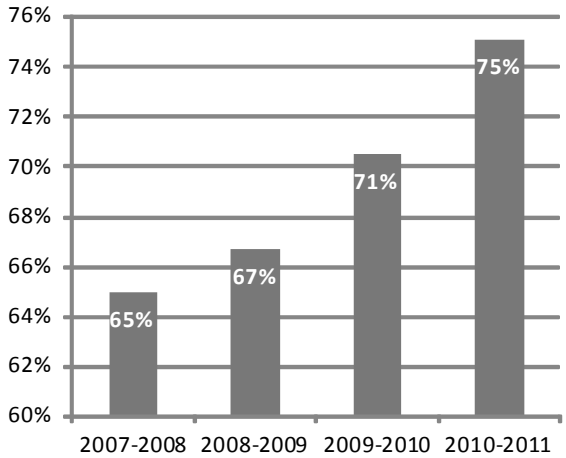

Figuur 5. Gemiddelde studierendement (behaalde/opgenomen studiepunten) van generatiestudenten in het eerste jaar van de Lerarenopleiding Lager Onderwijs.

Effectieve verschillen

Het inzetten op Onderwijs op maat heeft de Lerarenopleiding Lager Onderwijs geen windeieren gelegd. Sinds de invoering van Onderwijs op maat in het academiejaar 2009-2010 verdubbelde het aantal geslaagde studenten voor wiskunde (zie figuur 4). Het gemiddelde studierendement van de generatiestudenten steeg van 67% in 2008-2009 (het jaar voor de start van Onderwijs op maat) naar 75% in 2010-2011 (het tweede jaar van Onderwijs op maat). Het gemiddelde studierendement is het gemiddelde van het aantal behaalde ten opzichte van het aantal opgenomen studiepunten per student (figuur 5).
Onderwijs op maat zorgde ook voor een frisse kijk op het leren van studenten. De reeds bestaande leertrajectbegeleiding werd kritisch bekeken en kreeg in het kader van het gedifferentieerd werken met studenten een vernieuwde invulling.

Leergroepwerking

Al in 2002 is de Lerarenopleiding Lager Onderwijs van de Karel de Grote-Hogeschool met leergroepwerking gestart. In een leergroep reflecteren de lerenden op hun eigen ervaringen in de stage en de praktijkvoorbereidende vakken en krijgen ze feedback, niet alleen van de leertrajectbegeleider, maar ook en vooral van de andere lerenden. De begeleider (het woord spreekt voor zich) begeleidt het groepsproces.

De leergroep is een groep van een tiental studenten en een leertrajectbegeleider, die regelmatig samenkomen om van en met elkaar te leren.
De groep op zich is het leermiddel om (nieuwe) inzichten te verwerven of bij te schaven, om communicatieve en sociale vaardigheden te verfijnen en om enkele attitudes i.v.m. de praktijk (verder) te ontwikkelen. Hiervoor kan een 'gewoon' gesprek voldoende zijn: opgedane ervaringen uitwisselen en bespreken. Soms maken de leergroepen specifieke methodische oefeningen om vaardigheden en inzichten duidelijk te krijgen. De begeleider en de leergroepleden geven tips over wat beter of anders kan/kon, wisselen ideeën uit over gebruikt materiaal, enzovoort.
De bedoeling van een leergroep is dat de student zichzelf beter leert kennen in de situatie waarin hij zich bevindt en zal bevinden:

- de opleiding (Hoe studeer ik?)
- de stage (Hoe ervaar ik de eerste activiteiten?)
- en de latere loopbaan als leraar (Wie ben ik als ik voor de klas sta? Hoe ga ik met mijn leerlingen om? Wat is mijn stijl van lesgeven? Waarom geef ik zo les? Wat zijn mijn sterke/zwakke kanten? Waarover twijfel ik?).

De leergroepwerking zet in grote mate in op het leren van de student tijdens en na de stage. Reflectie is een belangrijk instrument. Een aantal maatschappelijke veranderingen doet de lerarenopleiding echter kritisch nadenken over de manier waarop ze onderwijs geven én de manier waarop we de leergroepwerking invullen.

Van leergroepwerking naar leertrajectbegeleiding

Een nieuwe onderwijsaanpak met flexibele leertrajecten op maat van de student vraagt om een goede begeleiding van studenten. Zoals eerder gezegd moet de leertrajectbegeleiding studenten begeleiden bij het maken van de juiste keuze binnen het eigen leertraject. Samen met de ontwikkeling van Onderwijs op maat liep in de lerarenopleiding een onderzoek naar de effecten van leertrajectbegeleiding (Vanthournout, Donche, Gijbels, Speltincx, Van Petegem & Mertens, 2011; Vanthournout, 2011). De focus van het onderzoek ligt op de perceptie van studenten op leertrajectbegeleiding, de ontwikkeling van leervaardigheden en motivatiekenmerken en de samenhang tussen beide. Sinds september 2009 wordt naast de beginassessments voor wiskunde, Frans, taalvaardigheid en ICT ook de LEMO-test afgenomen (Donche, Van Petegem, Van de Mosselaer, & Vermunt, 2010). De LEMO-test meet leervaardigheden (LE-) en motivatiekenmerken (-MO) en wordt als instrument ingezet in de leertrajectbegeleiding van studenten. Meer hierover lees je in het artikel van Vanthournout, Donche, Speltincx, Gijbels en Van Petegem op pagina 35 van ditzelfde themanummer.

Het onderzoek geeft een aantal interessante bevindingen weer. De perceptie door de studenten van de leertrajectbegeleiding is over het algemeen erg positief. De studenten appreciëren de keuzevrijheid, de structuur en de informatie die de leergroep hen biedt. Ze waarderen de betrokkenheid van de begeleiders sterk. De studenten zijn het er overwegend mee eens dat het opleidingsonderdeel relevant is en de werkdruk aanvaardbaar. Opvallend is dat niet alle studenten de leergroepen op dezelfde wijze percipiëren. Vooral sterke studenten voelen zich goed in de leergroep. Stuurloze of onzekere studenten waarderen het opleidingsonderdeel minder positief (Vanthournout et al, 2011).
Vanuit de evoluties binnen Onderwijs op maat en het onderzoek naar de effecten van leertrajectbegeleiding gaat bij het begin van academiejaar 2010-2011 een werkgroep Leertrajectbegeleiding aan de slag. Ze werken een vernieuwde visie op leertrajectbegeleiding uit en geven van daaruit een nieuwe invulling aan de bestaande leergroepwerking. Ze houden bewust rekening met het profiel van sterkere en zwakkere studenten, met de mate van zelfeffectiviteit en ongestuurd leren. De coördinator Onderwijs op maat en de onderzoeker worden sterk in het ontwikkelproces betrokken.

Visie op leertrajectbegeleiding

Gedurende het hele leertraject in de Lerarenopleiding Lager Onderwijs geniet de student als toekomstig leraar van individuele coaching, leertrajectbegeleiding genoemd. De lerarenopleiders van de opleiding zijn allen ook coaches of leertrajectbegeleiders. We kiezen ervoor ons bij dit coachen te richten op de talenten van studenten. Vertrekken van hun sterktes is een krachtige hefboom om hen zelf alle aspecten van het leraarschap verder te laten ontwikkelen. We werken vanuit hun ervaringen in de richting van een realistisch zelfbeeld en een positief zelfwaardegevoel. Leertrajectbegeleiding focust op de praktijk, de persoon en het leertraject van de student. In de loop van de studieloopbaan wordt de praktijk alsmaar belangrijker. De student ontwikkelt reflectievaardigheden met behulp van leertrajectbegeleiding. De leertrajectbegeleiding legt de nadruk op drie rollen van de student: de student als persoon, als lerende en als beginnende leraar.

De student als persoon

De leertrajectbegeleiding begint vanuit de eerste rol: de student als persoon. De totaalpersoon (zowel binnen als buiten de opleiding) is het uitgangspunt. Ook als de student later in het werkveld staat, is hij als hele persoon leraar, met eigen kwaliteiten en werkpunten. De student brengt en neemt mee wie hij is als persoon.

De student als lerende

De student als lerende, de tweede rol, focust op het leertraject: leerstijl en motivatie (LEMO) en beginassessments bespreken, voor leerroutes kiezen, vooruitgang opvolgen, academische en sociale integratie ter sprake brengen. De leertrajectbegeleider coacht de student bij zijn studies, motiveert, is de kritische vriend, speelt in op noden en wijst de weg.

De student als beginnende leraar

Tijdens het eerste studietraject ontdekt de student zichzelf in de derde rol, die van beginnend leraar. We gaan hiervoor inductief te werk: vanuit eigen ervaringen in de lerarenpraktijk als stagiair. De leertrajectbegeleider legt de link met de basiscompetenties en attitudes uit het profiel van de leraar lager onderwijs. Bij de overgang naar het tweede en het derde studietraject koppelen de studenten zelf hun stage-ervaringen aan die basiscompetenties en attitudes.

Vertrekken vanuit de sterktes van de student is een krachtige hefboom om hen zelf alle aspecten van het leraarschap verder te laten ontwikkelen.

Activiteiten

Er zijn vier grote soorten activiteiten in de leertrajectbegeleiding: beginassessments, leergroepen, individuele leertrajectgesprekken en het groeiboek.

Beginassessments

Zoals we eerder aangaven, nemen alle eerstejaarsstudenten verplicht deel aan beginassessments. Deze toetsen peilen naar de kennis en vaardigheden van de student bij het begin van de opleiding. Ze geven hen de kans zichzelf in te schatten op het vlak van kennis en vaardigheden. Daarnaast geven de resultaten aan

in welke richting de student zijn leerproces het best oriënteert. De studenten kunnen ook aantonen in welke mate een competentie of deelcompetentie al verworven is bij de start van de opleiding. De beginassessments vormen de eerste stap in de ontwikkeling en de begeleiding van het leerproces van de student.

Leergroepen

De leergroepen blijven de kern van de leertrajectbegeleiding. De vroegere focus op de student als persoon en als toekomstige leraar (reflectie op de stage), wordt nu uitgebreid naar de student als lerende. Het zelf in handen nemen en uitstippelen van een leertraject op maat wordt een taak van de student vanaf het eerste studietraject. Een goede begeleiding hierbij is noodzakelijk.

Individuele leertrajectgesprekken

Om studenten sterker op maat te kunnen begeleiden, wordt er een onderscheid gemaakt tussen leergroepen en individuele leertrajectgesprekken. De leertrajectbegeleider voert gedurende het academiejaar enkele individuele gesprekken met de studenten die hij begeleidt. Dit gebeurt meestal na een belangrijk stage- en evaluatiemoment.

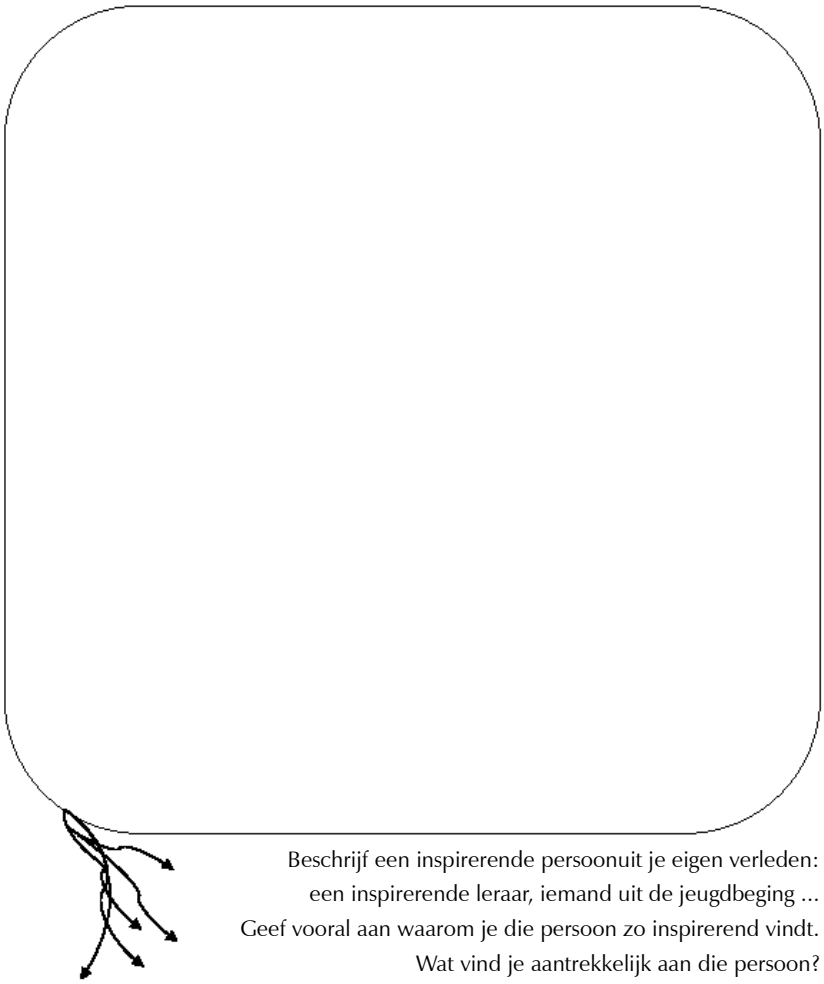

Figuur 6. Voorbeeld uit het groeiboek

Het groeiboek

Nieuw in de leertrajectbegeleiding is het groeiboek. Het groeiboek is een werkmap die de studenten gebruiken voor de leertrajectbegeleiding in het eerste jaar. Het is hun kladschrift en hun geheugen. De studenten verwoorden hierin hun gedachten, meningen, ervaringen, zorgen en reflecties. Het is geen evaluatie-instrument, maar een leermiddel. De studenten gebruiken dit instrument wanneer ze de leergroepbijeenkomsten voorbereiden en verwerken én tijdens de bijeenkomsten zelf. In hun groeiboek verzamelen de studenten niet alleen persoonlijke ervaringen, maar ook de feedback die ze krijgen van de mentor, een docent, medestudenten en eventueel zelfs vrienden of familieleden. Het groeiboek geeft de studenten inzicht in hun eigen rol als persoon, lerende en beginnende leraar en schenkt daarbij zowel aandacht aan talenten als aan werkpunten.

In een van de eerste sessies willen we met elkaar kennismaken en een veilige sfeer in de leergroep scheppen. Welbevinden en vertrouwen zijn noodzakelijke voorwaarden om van en met elkaar te kunnen leren. Vandaar dat we hiervoor voldoende tijd willen maken. Tijdens de leergroep bouwen we op van trivia naar inhoudelijk belangrijke feiten. We werken naar de talenten van de studenten toe. Om studenten te laten nadenken over hun talenten, vertrekt iedereen van een inspirerende figuur (zie figuur 6). Dit is een persoon die bijvoorbeeld inspirerend was om aan de opleiding te beginnen of om met kinderen te willen werken. Het kan bijvoorbeeld een leraar zijn of iemand uit de jeugdbeweging, maar het kan evengoed iemand uit de kenniskring of familie of uit de media zijn. De studenten gaan op zoek naar wat ze aantrekkelijk vinden aan die persoon, wat hen aanspreekt in die persoon. Waarom kijken ze op naar hem of haar? Welke kwaliteiten of eigenschappen spreken hen aan in die persoon?

Het groeiboek is een werkmap die de studenten gebruiken voor de leertrajectbegeleiding in het eerste jaar. Het is hun kladschrift en hun geheugen.

Studenten bereiden zich ook voor op de leertrajectsessies. In het groeiboek staan de opdrachten beschreven. Het eerste leertrajectgesprek gaat over leerstijlen, motivatie en scores op de beginassessments. Tijdens

dit leertrajectgesprek staat de beginsituatie van de student centraal. De student gaat na waar hij staat en welke leerroutes zinvol zijn om eventuele tekorten weg te werken. Met de leertrajectbegeleider maakt de student afspraken over de leerroutes die hij eventueel zal volgen. Ter voorbereiding van het *individueel leertrajectgesprek* neemt de student zijn resultaten voor de beginassessments en de LEMO-test grondig door. Vragen of onduidelijkheden hierbij kan hij in het groeiboek noteren bij de voorbereidende opdracht voor dit gesprek (zie figuur 7).

Ervaringen met de leertrajectbegeleiding nieuwe stijl

De leertrajectbegeleiders in het eerste jaar van de opleiding ervaren de vernieuwde meer op talent georiënteerde leertrajectbegeleiding positief. Ze vinden het 'Groeiboek' een zinvol instrument dat afwisselende en duidelijke opdrachten bevat die de studenten echt uitnodigen en vaak aanspreken. Duidelijk zijn ook de leergroepscenario's die de werkgroep Leertrajectbegeleiding voor de begeleiders maakte om het werken met het groeiboek tijdens de leergroepbijeenkomsten te vergemakkelijken. Het Groeiboek bevat voor de student de essentie van de individuele reflecties en leergroepoefeningen. Vaak bevat de pagina niet veel meer dan een instructie bij in te vullen lege kaders. De scenario's bieden methodieken aan waaruit leertrajectbegeleiders af en toe ook zelf of met hun leergroepstudenten keuzes kunnen maken. De bijlagen gaan ook dieper in op de achtergronden van de nieuwe leertrajectbegeleiding, bijv. op de talentgerichte benadering of de LEMO-test.

Kritische opmerkingen waren er wel over de verdeling van de activiteiten over de leergroepbijeenkomsten. Enkele sessies waren overladen, zoals die waarin behalve ervaringen met het maken van de eerste lesvoorbereidingen ook nog andere items aan bod kwamen.
Een zwak punt van het werken met het 'Groeiboek' is dat sommige studenten het als te vrijblijvend opvatten. Vóór de vernieuwing waren de studenten verplicht een digitaal portfolio bij te houden van de individuele groei in verplichte of gekozen vaardigheden uit de basiscompetenties en hing daar een aparte evaluatie aan vast. Hoe de student omgaat met de leergroep en het 'Groeiboek' maakt nu deel uit van de evaluatie van de praktijk en het leertraject, met name van de evaluatie van de vijfde basiscompetentie, onderzoeker en innovator.
De werkgroep Leertrajectbegeleiding blijft actief om de zwakke punten bij te sturen en de sterke uit te bouwen, weliswaar met minder leden en minder financiële middelen. Vanaf 2012-2013 zullen de studenten van het tweede en derde jaar van de Lerarenopleiding Lager Onderwijs werken met het tweede en derde deel van het 'Groeiboek' en de leertrajectbegeleiders met de bijhorende draaiboeken.

Attitudes

A1 beslissingsvermogen	A5 organisatievermogen
A2 relationele gerichtheid	A6 zin voor samenwerking
A3 kritische ingesteldheid	A7 verantwoordelijkheidszin
A4 leergierigheid	A8 flexibiliteit

-- leertrajectgesprek 1 ----->

	Resultaat	Advies
Wiskunde		
Frans		
Taalvaardigheid (spelling)		
Mondelinge taalvaardigheid		

<----- opdracht vooraf --

Vul je resultaten in voor de beginassessments waaraan je deelnam. Schrijf ook het advies dat je kreeg ernaast. Druk de Lemo af en voeg hem hier toe.

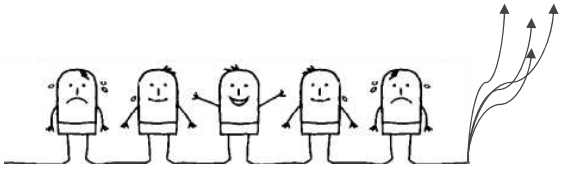

Figuur 7. Voorbeeld uit het groeiboek

Conclusies

Onderwijs op maat werkt als concept en biedt een sterk kader om te differentiëren binnen de heterogene realiteit van een opleiding. Dat bewijzen niet enkel de resultaten in de Lerarenopleiding Lager Onderwijs, maar ook de mooie voorbeelden in de Lerarenopleidingen Kleuteronderwijs en Secundair Onderwijs. In juni 2011 besliste de Karel de Grote-hogeschool om *Onderwijs op maat* als inspirerend concept te nemen voor de nieuwe onderwijsvisie. Een jaar later is deze visie uitgewerkt en starten in de hele hogeschool onderwijsontwikkelingsprojecten in het kader van Onderwijs op maat. Het generieke model komt tegemoet aan de noden van een hedendaagse opleiding en door zijn evidence based aanpak in de lerarenopleiding bewijst het zijn deugdelijkheid.

Toch is het niet altijd eenvoudig. Grote verschillen tussen studenten blijven een uitdaging en de vraag is maar of je als hogeschool altijd kan compenseren wat in de vooropleiding de mist inging. Zo geven Martens en Voets (2011) aan dat het instroomniveau Frans van de studenten zwak is in vergelijking met hun volgens de eindtermen veronderstelde niveau. Voor wiskunde of taalvaardigheid is dit niet anders. Leertrajectbegeleiding is een essentieel onderdeel van Onderwijs op maat. Wie individuele trajecten wil voorzien, moet de studenten hierin begeleiden. Daarmee verschuift de rol van de docent van lesgever naar begeleider van leerprocessen. We merken een duidelijk spanningsveld tussen begeleiden en beoordelen. We willen een veilige leeromgeving creëren waarin studenten zelfsturend werken vanuit een intrinsieke motivatie. Hebben we dan scores nodig om studenten voldoende te stimuleren in hun leerproces?

Er zijn in elk geval erg mooie stappen gezet de laatste jaren. Onderwijs op maat heeft als concept heel wat in beweging gezet. De zoektocht naar de ideale manier van differentiëren binnen de beperkte budgettaire ruimte van een hogeschool blijft een grote uitdaging. Maar een waar we absoluut voor willen gaan!

Referenties

Belleman, B. (2011). Selectie aan de poort; zinvol of onzin? *Onderwijsinnovatie, juni 2011,* 14-16.

CAST (2011). *Universal Design for Learning Guidelines version 2.0.* Wakefield, MA: CAST.

Combs, K., Gibson, S., Hays, J., Saly, J., & Wendt, T. (2008). Enhancing curriculum and delivery: linking assessment to learning objectives. *Assessment and Evaluation in Higher Education, 33:1*; 87-102.

Elchardus, M., Huyge, E., Kavadias, D., Siongers, J., & Vangoidsenhoven, G. (2009). *Leraars. Profiel van een beroepsgroep.* Tielt: LannooCampus.

Gijbels, D., & Speltincx, G. (2011). *Beginassessments. Meten van startcompetenties.* Antwerpen-Apeldoorn: Garant.

Goovaerts, M. (2011). *Wie overleeft het eerste bachelorjaar niet? Een onderzoek naar drop-out in het hoger onderwijs.* Masterscriptie Universiteit Antwerpen.

Lacante, M. , De Metsenaere, M., Lens, W., Van Esbroeck, R., De Jaeger, K., De Coninck, T., Gressens, K., Wenselaer, C., & Santy, L. (2001). *Drop-out in het eerste jaar hoger onderwijs. Onderzoek naar de achtergronden en motieven van drop-out in het eerste jaar hoger onderwijs (Eindrapport OBPWO 98.11).* Leuven-Brussel: Katholieke Universiteit Leuven - Vrije Universiteit Brussel.

Lacante, M., Van Esbroeck, R., & De Vos, A. (2008). *Met een dynamische begeleiding naar een effectieve keuzebekwaamheid. Eindrapport OBPWO projecten 04.01 & 02.02 en Ministerieel Initiatief.* Brussel/Leuven: Vrije Universiteit Brussel/ Katholieke Universiteit Leuven.

Martens, L & Voets, E. (2010). *Eindrapport stERK in Frans. Project van het expertisenetwerk 'School of Education' Associatie K.U.Leuven.* Leuven: School of Education.

Mertens, R. (2011). Beginassessments, leertrajectbegeleiding en voortgangstoetsen in het eerste studietraject: de sleutel naar meer en betere doorstroom? In D. Gijbels & G. Speltincx (Eds.), *Beginassessments. Meten van startcompetenties* (p. 97-112). Antwerpen-Apeldoorn: Garant.

Ruis, P. (2007). *Checklist Rendement Hoger Onderwijs. Verantwoording, instrument en onderzoeksinformatie.* Leiden: ICLON, Universiteit Leiden.

SIHO (2011). Succesvol studeren. Tips voor beleid en praktijk in hoger onderwijs. http://www.siho.be/publicaties/publicaties-siho/gidsen-siho/

Spooren, P. (2012). VIP begonnen, half gewonnen? Over het effect van aangepaste leertrajecten in het eerste jaar hoger onderwijs. In Van de Mosselaer, H., Van Petegem, P., van Dijk, D., & Michiels, L. (Eds). *Goesting in leren en werken* (165-182). Antwerpen: Garant .

Tinto, V. (1993). *Leaving college. Rethinking the causes and cures of student attrition.* Chicago: The University of Chicago Press.

Vanthournout, G. (2011). *Patterns in student learning. Exploring a person-oriented and a longitudinal research-perspective.* Antwerpen-Apeldoorn: Garant.

Vanthournout, G., Donche, V., Gijbels, D., Speltincx, G., Van Petegem, P., & Mertens, R. (2011). Het opzetten van leertrajectbegeleiding: Wat kunnen leer- en motivatiekenmerken van eerstejaarsstudenten en hun beoordeling van perceptie op de begeleiding ons leren? *Tijdschrift voor hoger onderwijs, 2.*

Venstermans, T. (2010). Van screening naar onderwijs op maat. In D. Van Hoyweghen (Ed.), *Naar taalkrachtige lerarenopleidingen. Bouwstenen voor taalbeleid.* Mechelen: Plantyn.

VLHORA (2007). *Onderwijsvisitatie Onderwijs: lager onderwijs. Een onderzoek naar de kwaliteit van de professioneel gerichte bacheloropleiding in het Onderwijs: lager onderwijs aan de Vlaamse hogescholen.* Brussel: VLHORA.

VLOR (2007). *Flexibilisering van het hoger onderwijs. Een verkenning.* Antwerpen-Apeldoorn: Garant.